

УДК 130.2

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.47.17>

ІНТЕРПРЕТИВІЗМ ЯК ОДИН З КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ОСМИСЛЕННЯ СПОРТУ

Ростислав Поліщук

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
кафедра олімпійської освіти

вул. Тадеуша Костюшка, 11, 79000, м. Львів, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-2900-2427>

У статті підкреслено, що спортивна культура є достатньо складною для дослідження темою, адже у різні часи має різне значення для суспільства. Очевидно, що особливе значення має спорт і для сучасних процесів у суспільстві. Можна стверджувати, що спорт сьогодні це не тільки окремі культурна/і практика/и, а й одна з повноцінних сфер буття людини, пронизана відповідним методологічним інструментарієм та системою цінностей.

Сучасні знання про спорт – це закономірний результат багатолітньої пізнавальної діяльності людини. Якщо не вдаватися до формальностей у його визначенні, то можна зазначити, що спортом займалися з доісторичних часів. Проте, парадоксом є те, що він є відносно новим предметом систематичних філософських досліджень. Дійсно, філософія спорту як академічна галузь бере свій початок лише з 1970-х років разом з утворенням різних міжнародних організацій та журналів, в яких публікували відповідні дослідження. Проте за цей короткий час він перетворився на досить цікавий феномен для філософських досліджень, які повинні поглибити наше розуміння спорту та інформувати спортивну практику.

Філософія спорту пов'язана з концептуальним аналізом і дослідженням ключових ідей і питань спорту та пов'язаних з ним практик. На загальному рівні він пов'язаний з формулюванням природи та цілей спорту. Філософія спорту не тільки збирає ідеї з різних галузей філософії, оскільки вони відкривають наше розуміння спортивних практик та інститутів, але також створює суттєві та комплексні погляди на сам спорт. Філософія спорту ніколи не є фіксованою: її методи вимагають внутрішньої самокритичної концепції інтелектуальної діяльності. Тобто, вона постійно кидає виклик своїм власним упередженням і головним принципам як щодо природи так і цілей філософії та спорту.

У своїх дослідженнях філософи створили нові ідеї щодо спірної природи самої спортивної культури. Одним з найактуальніших моментів у філософії спорту є питання визначення спорту. Підходи до спорту різняться залежно від парадигми та позиції конкретного автора. У цій статті здійснено спробу охарактеризувати інтерпретаційний підхід до його осмислення.

Ключові слова: спорт, гра, філософія спорту, концептуалізація спорту, інтерпретивізм.

Постановка проблеми. Ми знаємо, що в суспільстві досить часто побуває вислів «спорт – це життя», який, на нашу думку, вже свідчить про те, що людина дивиться на це явище як на певну «практичну філософію». Сучасний спорт розглядають як унікальний соціальний інститут, який виконує численні специфічні функції й поширює свій вплив попри всі життєві метаморфози. Спорт тією чи іншою мірою бере участь практично у всіх соціальних процесах сучасного людства, є активним учасником процесу глобалізації.

Філософія тривалий час оминала спорт стороною, оскільки природним ходом речей набула теоретичного ухилу і була пов'язана швидше зі сферою науковою. Не кажучи вже про те, що філософи, які не вважали його важливим предметом своїх досліджень, керуються тими стереотипами, які властиві людям інтелектуальної праці стосовно фізичних занять. Це питання ми описували неодноразово у свої попередніх статтях [3; 4; 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми свідчить про те, що в Україні дана проблематика не є розробленою, а деякі наукові доробки спрямовані на однобічне бачення спорту. Філософські рефлексії щодо спорту мають досить недавнє походження. В Україні дослідження спорту серед філософського напрямку на даному етапі тільки розвивається. Лише низка науковців, зокрема І. Ібрагімов, В. Білогур, А. Коваленко, В. Джуно, Компанієць Ю.А., Завальнюк О.В. та ін, запропонували певні концепції розвитку філософії спорту як окремої галузі наукових досліджень. Розвідки цих науковців вказують на те, що теоретиками й практиками усвідомлюється необхідність критичного філософського аналізу попередніх фундаментальних досліджень у галузі спорту.

Метою статті є спроба означення інтерпретивізму як одного з концептуальних підходів до визначення сутності спорту.

Основний матеріал. Варто зазначити, що даний підхід бере за основу теорію правового інтерпретивізму, яка є одним із сучасних інноваційних досліджень у галузі права (юриспруденції). Власне, що вона пропонує філософське пояснення того, як практика тлумачення змінює певні значення та зміст норм. Головним принципом цієї теорії є те, що спосіб впливу практики тлумачення на певний феномен зростає завдяки певним принципам, які пояснюють, чому практика повинна виконувати ту чи іншу роль. Теорію юридичного інтерпретивізму заснували Емілію Бетті та Гельмут Коїнг. Однак інтерпретивізм переважно асоціюється з Рональдом Дворкіном, який сформулював свою позицію в ряді публікацій, які викликали бурхливі дебати в наукових колах. Адже теорія інтерпретивізму трактує інтерпретацію як загальноприйнятну моральну гіпотезу про нормативну актуальність судової практики [1, с. 56–63].

Інтерпретивізм – це теоретичний підхід (або ж стратегія розвитку) до розуміння та оцінки спорту, який забезпечує основу для вивчення багатьох важливих питань. На даний час він є домінуючою теорією спорту: «Глибокий інтерпретативізм був стандартним поглядом на природу спорту у філософії спорту протягом останніх сімнадцяти років або близько того. У зв'язку з цим досконалість бере на себе роль фундаментальної, етичної мети, яку передбачає справедливість у інтерпретативістській моделі права Рональда Дворкіна» [20, р. 285].

Найбільш відомими представниками є Джон Рассел, Роберт Саймон, Ніколас Діксон, Вільям Морган і Скотт Кречмар (якщо враховувати певні його аргументи). В попередніх статтях ми описували, що розрізнення між інтерналістичними та екстерналістичними теоріями досить амбівалентне. Вони постійно взаємодіють, їхня аргументація часто схожа, що деколи може створювати картину «хаосу їхнього осмислення». В теорії інтерпретивізму або ж «широкого інтерналізму» також є свої нюанси. Хоча всі перелічені дослідники вважають себе такими, що дотримуються схожих поглядів, між ними існують значні відмінності, які відрізняють їхню візію щодо природи спорту. Богдан Сіомага зазначає: «Одна з відмінностей полягає в тому, що Дж. Рассел є екстерналістом, а Р. Саймон є інтерналістом. Тобто, Р. Саймон стверджує, що в спорті існує внутрішня мораль, а Дж. Рассел відкидає це твердження, стверджуючи, що мораль у спорті – це лише застосування більш загальних принципів, які також характеризують інші форми людського існування. Інша істотна відмінність між інтерпретативістами стосується розмежування реалізму та антиреалізму. У той час як Рассел, Саймон і Діксон є відданими реалістами, Морган є антиреалістом. Це означає, що в той час як реалісти вважають, що існують факти про спорт, які не залежать від наших поглядів на них, антиреалісти заперечують, що люди можуть мати доступ до цих реальних фактів суто об'єктивним способом» [8].

На відміну як від формалістів, які розглядають спорт як такий, що складається лише за правилами [4], так і конвенціоналістів [3], для яких спорт – це сукупність правил та конвенцій, прихильники цього підходу вважають, що спорт складається з правил, конвенцій, але також з основних внутрішніх принципів (певний симбіоз). Одним з найбільш відомих adeptів інтерпретивізму чи широкого інтерналізму є дослідник Роберт Саймон, на теорію якого ми здебільшого будемо посилалися у нашому дослідженні. З його точки зору, широкий інтерналізм ґрунтується на тому, що, «крім правил різних видів спорту, існують основні принципи, які можуть бути вбудовані в загальні теорії чи рахунки спорту як практики» [18, р. 7]. Власне, що ці внутрішні принципи є ключовими для прихильників інтерпретаційного підходу, оскільки вони створюють основу для тлумачення або розуміння спортивних практик.

У своїй інтерпретуалістичній теорії, один з найбільш відомих філософів права, Рональд Дворкін [2] висуває тезу, що право слід тлумачити відповідно до принципів (наприклад, справедливості), без яких юридична практика не мала б сенсу («питання про те, що є закон і хто й коли має його дотримуватися»). Ця позиція сильно вплинула на формулювання теорії широкого інтерналізму Робертом Саймоном. Якщо проаналізувати праці декількох дослідників, які є прихильниками інтерпретивізму, то це не дивно, оскільки вони вважають «спорт типовою правовою системою з власною юриспруденцією» [16]. На думку Р. Саймона, спорт повинні тлумачити апелюючи до внутрішніх принципів, окремо від правил і конвенцій, що визначають логіку практики. Справедливість та конкурентоспроможність – приклади таких принципів. Без них, продовжує свої міркування Саймон, спортивна практика не мала б сенсу.

Спираючись на різні розуміння внутрішніх принципів, які лежать в основі спорту були сформульовані три підходи «широкого інтерналізму»:

Контрактуалістичний підхід стверджує, що спорт стає можливим шляхом неявного соціального договору між учасниками. Договір про участь у практиці та дотримання певного набору правил та конвенцій надає нормативну силу правилам та умовам, що дотримуються під час гри.

Підхід «поваги до цілісності гри» був запропонований Робертом Батчером та Анжелою Шнайдер. Він орієнтований на виявлення інтересу до гри, тобто інтереси самої гри окремо від інтересів гравців. *Гру розглядають як суттєво цінну сутність, яка вимагає поваги.* Щоб викласти ідею, що сама гра може мати інтерес, Батчер та Шнайдер спираються на теорію спорту Кретчмара як змагання, спрямованого на порівняння виступів учасників та поняття «соціальної практики» Аласдера Макінтайра. Поєднуючи ці погляди, автори стверджують, що «гра – це діяльність, у якій учасники випробовують один одного як для того, щоб виявити, хто кращий у цьому виді спорту, так і для досягнення певних благ і досконалості всередині практики» [6]. Ці блага та переваги пов'язані з особливим характером спорту та досвідом учасників під час занять ним. Наприклад, вміння майстерно бити по м'ячу чи робити красивий пас є невід'ємною перевагою футболу.

Третій підхід, основою якого є «взаємно прийнятне прагнення до досконалості через виклик». Найбільш детальний виклад цього підходу надали Роберт Л. Саймон, Сезар Р. Торрес та Пітер Ф. Хагер [10; 19, р. 47]. Вони стверджують, що мутуалізм (симбіоз різних теорій П.Р.) – це філософська теорія, яка найкраще підходить до спорту [9].

Джон Рассел наводить подібний опис спорту, згідно з яким правила слід тлумачити таким чином, щоб переваги, втілені в досягненні примарної мети гри («lusory attitude»), не підірвалися, а підтримувалися та розвивалися. Для Рассела, як і для Саймона, широкий інтерналізм «генерує цілісний і принциповий виклад точки і цілей, які лежать в основі

гри, намагаючись показати гру в найкращому світлі» [15, р. 35]. Для прикладу, Дж Рассел використав історію про бейсбольний матч 1887 року. Оскільки аудиторія в Україні мало зацікавлена і неознайомена з суттю цього видовищного національного спорту США, ми спробуємо коротко окреслити, що дослідник мав на увазі. Мова про те, що деколи складаються ситуації, коли правила не забороняють ту чи іншу дію. Якщо суддя суворо дотримується правил, то в деяких випадках це призводить до певного хаосу. Щоб запобігти цьому, суддя може трактувати правило по своєму (право на власний розсуд). Адже, як вважає Дж. Рассел, деколи є необхідність відійти від правил, щоб захистити саму природу спорту. Тобто, при прийнятті певних рішень, потрібно враховувати мету спорту. У певній ситуації суддя повинен витлумачити правила у світлі основної мети спорту. Він має звернутися до принципів, які лежать в основі правил і конвенцій, щоб вирішити, як ці правила слід застосовувати. Для теорії інтерпретивізму цей приклад демонструє необхідність звернення до принципів, які передують правилам і конвенціям.

Тобто, згідно з теорією широкого інтерналізму, ми можемо підтримати багато етичних суджень у спорті, звернувшись до загальної теорії, що задовольняє критерії «придатності» та «нормативності». Теорія задовольняє критерію придатності, якщо вона пояснює суттєві особливості спорту. Другий критерій нормативності задовольняється, коли теорія представляє спорт в його моральному відношенні і, як нагадав нам Сезар Торрес [7], в його естетично найкращому світлі.

Два приклади можуть ілюструвати застосування цього інтерпретаційного підходу до розуміння та оцінки спорту. Один – це відмінність Сезара Торреса між первинними та відновлювальними навичками спорту. Перші – це основні навички, які у спорті найкраще розуміють як тестування, тоді як інші навички використовують, коли порушуються правила і гру потрібно відновити до належного стану.

Також, прихильники інтерпретивізму тісно пов'язують спорт із прагненням до досконалості, оскільки вони зазвичай вважають основною метою спортивних змагань демонстрацію спортивної досконалості. Зв'язок між конкуренцією та досконалістю дозволяє розвинути критично-педагогічний погляд на змагальну природу спорту. Ця точка зору ставить під сумнів сильний наголос на перемозі на елітному рівні. Для Саймона, коли перемозі надається надмірна увага, спорт розглядається як ігри з «нульовою сумою» [17], тобто ігри, де лише переможець може отримати вигоду від участі.

З точки зору «мутуалістів», усі гравці можуть отримати вигоду від участі, навіть ті, хто програв. Через конкуренцію гравці підштовхують один одного до кращого виконання та вдосконалення. Хоча лише один гравець або команда може виграти, усі можуть отримати вигоду від конкуренції, оскільки конкуренція може надати шлях для більш повного вдосконалення своїх здібностей. Згідно з цією точкою зору, внутрішні принципи спорту зосереджені не на гонитві за перемогою, а на вихованні чи прагненні до досконалості. Спираючись на Макінтайра, філософи, які є прихильниками теорії інтепретивізму, стверджують, що блага, більш безпосередньо пов'язані з перемогою, є зовнішніми щодо практики, тоді як ті, що пов'язані з досконалістю, є внутрішніми [12]. Зигмунд Лоланд висловив досить цікаву тезу щодо інтепретивізму: «Мутуалізм – це натхненний Арістотелем телеологічний опис спорту, згідно з яким метою спорту вважається сприяння процвітанню людини. Цей погляд на спорт перегукується з поглядом олімпійського руху та його засновника П'єра де Кубертена» [11].

Варто зазначити, що широкий інтерналізм критикують з кількох причин: за нездатність належним чином визнати важливість історії для правильного нормативного розгляду спорту; за його опору на принципи тлумачення, які є надто розпливчастими, щоб забезпечити будь-яке практичне керівництво для прийняття рішень у спорті; а також за надання

неповної інформації про спорт. Спираючись на Томаса Нагеля, В. Морган стверджує, що широкий інтерналізм забезпечує «поняття спорту «нізвідки», яке не в змозі визнати історичну та соціальну придатність спортивних практик» [13]. Кретчмар стверджує, що широкий інтерналізм забезпечує обмежувальний погляд на спорт, адже досконалість фіксує лише частину внутрішньої цінності спорту. Перефразовуючи Рассела, інтерпретивізм демонструє спорт лише в одному з його найкращих проявів.

Висновок. Як би там не було, «широкий інтерналізм» залишається плідним підходом до розуміння та оцінки практик у спорті, включаючи спортивні змагання на різних рівнях майстерності. Адже, як зазначалося вище, глибокий конвенціоналізм – це форма інтерналізму. Як глибокі конвенціоналісти, так само інтерпретивісти, такі як Ніколас Діксон, Джон Рассел, які прихильні до універсалізму та морального реалізму, сприймають те, що Морган назвав «безоплатною логікою» спорту, і сприймають внутрішні риси спорту як морально пояснювальну виразність. Таким чином, хоча широкий інтерналізм (інтерпретувалізм) буде продовжувати обговорюватися та вдосконалюватися в теоретичній літературі, він забезпечує підхід до розуміння та оцінки спорту, який є не тільки теоретично правдоподібним, але й, завдяки своєму інтерпреталізму, має великий потенціал значно впливати і на практику. А назагал, дуже доцільною видається теза Роберта Саймона, що «Можливо, те, що вважається спортом, змінюється від культури до культури або за історичним контекстом». Тому, майбутнє осмислення спорту залежить від вектора розвитку світового суспільства і його запитів.

Список використаної літератури

1. Гайдулін Олександр Олександрович. Правова концепція інтерпретивізму: перспективи розвитку європейської правової герменевтики. *Ius privatum* (правова доктрина і практика / правова доктрина і практика), 7–8(1–2), 2020. С. 56–63.
2. Дворкін, Р. Серйозний погляд на права [Текст] : пер. з англ. А. Фролкін. Київ : Основи, 2000. 519 с.
3. Поліщук Р. Філософські підходи до концептуалізації спорту: роль конвенцій. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії.* 2023. Випуск 46. С. 154–162.
4. Поліщук Р. Формалізм як можливий підхід до концептуалізації спорту. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* № 39. 2023. С. 46–50.
5. Поліщук Ростислав. Філософські підходи до концептуалізації спорту: інтерналістичні теорії. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії.* 2022. Випуск 44, с. 84–90.
6. Butcher, R., and Schneider, A. “Fair Play as Respect for the Game”, *Journal of the Philosophy of Sport*, 1998: 25(1). P. 1–22.
7. Cesar R. Torres. Formulating, Testing, and Evaluating Principles of Morality in Sport: An Overview of Robert L. Simon’s Contributions to the Philosophy of Sport, *Journal of the Philosophy of Sport*, 43:1, 2016. P. 3–14.
8. Ciomaga, Bogdan. “Sport: a theory of adjudication”. Doctoral dissertation, Ohio State University, 2007. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=osu1186600020
9. Devine, John William and Francisco Javier Lopez Frias, “Philosophy of Sport”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/sport/>>
10. Frias, Francisco Javier Lopez and Monfort, Xavier Gimeno. “A Hermeneutical Analysis of the Internalist Approach in the Philosophy of Sport” *Physical Culture and Sport. Studies and Research*, vol. 67, no. 1, 2015, pp. 5–12.
11. Loland, S. “Pierre de Coubertin’s Ideology of Olympism from the Perspective of the History of Ideas”. *OLYMPIKA: The International Journal of Olympic Studies*, 1995. VI: P. 49–78.

12. McFee, G. "Normativity, Justification, and (MacIntyrean) Practices: Some Thoughts on Methodology for the Philosophy of Sport". *Journal of the Philosophy of Sport*, 2004. 31(1). P. 15–33.
13. Morgan William J. "Broad Internalism, Deep Conventions, Moral Entrepreneurs, and Sport". *Journal of the Philosophy of Sport*, 2015. 39(1). P. 65–100.
14. Morgan William J. *The Normativity of Sport: A Historicist Take on Broad Internalism*. *Journal of the Philosophy of Sport*, 2016. 43:1, P. 27–39
15. Russell, J. S. "Are Rules All an Umpire Has to Work With?". *Journal of the Philosophy of Sport*, 1999. 26(1): P. 27–49.
16. Russell, J. S. "Sport as a Legal System," in M. McNamee and W. J. Morgan (eds.), *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport*, London : Routledge, 2015. P. 255–273.
17. Simon "Theories of Sport", in *The Bloomsbury Companion to the Philosophy of Sport*, Cesar R. Torres (ed.), London : Bloomsbury, 2014. P. 83–97.
18. Simon, R. L. "Internalism and Internal Values in Sport". *Journal of the Philosophy of Sport*, 2000. 27(1). P. 1–16.
19. Simon, R. L., Torres, C. R., and Hager, P. F. *Fair Play: The Ethics of Sport*, 4th edition, Boulder, CO : Westview Press, 2015. 274 p.
20. Sinclair A. MacRae. *Toward a shallow interpretivist model of sport*. *Journal of the Philosophy of Sport*, 2017. 44:3. P. 285–299.

INTERPRETIVISM AS ONE OF THE CONCEPTUAL APPROACHES TO UNDERSTANDING SPORTS

Rostyslav Polishchuk

*Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture,
Department of Olympic Education
Tadeusha Kostyushka str., 11, 79000, Lviv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-2900-2427>*

The article emphasizes that sports culture is a rather difficult topic for research, because it has different meanings for society at different times. It is obvious that sport is of special importance for modern processes in society. It can be argued that sport today is not only a separate cultural practice, but also one of the full-fledged spheres of human existence, imbued with the appropriate methodological tools and system of values.

Modern knowledge about sports is a natural result of many years of human cognitive activity. If we do not resort to formalities in its definition, it can be noted that sports have been practiced since prehistoric times. However, the paradox is that it is a relatively new subject of systematic philosophical research. Indeed, the philosophy of sport as an academic field dates back only to the 1970s, along with the formation of various international organizations and journals in which relevant research was published. However, in this short time it has turned into a rather interesting phenomenon for philosophical research that should deepen our understanding of sport and inform sports practice.

The philosophy of sport is related to the conceptual analysis and research of key ideas and issues of sport and related practices. At a general level, it is related to the formulation of the nature and goals of sport. The philosophy of sport not only draws together ideas from various fields of philosophy as they inform our understanding of sporting practices and institutions, but also creates substantive and comprehensive views of sport itself. The philosophy of sport is never fixed: its methods require an internal self-critical conception of intellectual activity. That is, it constantly challenges its own prejudices and main principles regarding both the nature and goals of philosophy and sport.

In their research, philosophers have created new ideas about the controversial nature of sports culture itself. One of the most relevant points in the philosophy of sport is the question of defining sport. Approaches to sports vary depending on the paradigm and position of a particular author. This article attempts to characterize the interpretive approach to its understanding.

Key words: sport, game, philosophy of sport, conceptualization of sport, interpretivism.